

JÓKAI MÓR

AZ EGYIPTUSI RÓZSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-120-1 (online)
MEK-16559

TARTALOM

I.

A Sphinx.

II.

A Typhon.

III.

Asnaphar.

IV.

A Moeris szigete.

V.

A catacombák mysteriumai.

VI.

Sanherib.

VII.

A fehér mumia.

I. A Sphinx.

Az enyészet szelleme ül a sivatagon.

Hosszan, szélesen, körül kietlen, halomtalan a tér. Sehol egy fa, sehol egy virágos domb, sehol egy oáz. – Mindenütt, merre szem lát, sárga, halottsárga fővénytenger terül, melynek torlataiból itt-ott fehérülő csontok merednek elő s levéltelen, virágtalan vörös tövisek, miknek kemény gyökere még az izzó homokban is talál táplálékot.

Hosszú vonalakban fenevadak mély nyomai vonulnak át a fővényen.

Olykor a sápadt látkörön karcsú antilopék nyargalnak végig, űzve éhdühös hiénáktól; vagy eltévedt karavánok vonulnak fáradt menettel az útnélküli síkon keresztül.

Majd, mintha fáradt mennydörgés gördülne végig a sivatagon, a puszták királya, az éhszomjas oroszán ordítása hallik, zúgva, mint a föld alatt hömpölygő földrengés moraja.

Messze, – szemet és gondolatot kifárasztó távolban, – mintegy a világ határán kívül, három pyramis ködképe látszik, azon pyramidoké, miket Cheops, Chefren és Mycerinos királyok építtettek, siremlékül mumiáik számára, ezelőtt háromezer esztendővel.

A pusztaság felett, melynek láthatára az ég sárga széleivel olvad össze, magánosan áll ki a homokból egy emberi fő, egy óriási nő feje, veres porphyrkőből faragva, melynek üres szemodvai a távol messzeségbe néznek, arcza fölemelve, szája nyitva áll, mintha minden perczen meg akarna szólamlani, hogy véresen-átkos jövődőt mondjon a világnak.

E bálvány az óvilág hét csodáinak egyike, a Sphinx.

Istenség volt egykor, most néma kődarab. A nép, mely imádta, rég, rég megszűnt lenni s most magánosan áll, imádatlan ismeretlen szobor, a puszta közepén, kétharmadát eltemette a repülő homok.

Mi ismeretlen bűv rejtélye rémlik a kőarcz kifejezésében! Minden vonása homályos, mysticus phantasia nyomait viseli magán, mely phantasia rég kihalt, elenyészett, semmihez sem hasonlítva, a mi mostani; de nyomokat hagyva hátra időt nem ismerő emlékekben, melyek, mint egy kihalt világ megkövült csontvázai, szavakat tartogatnak, miket semmi élő nem ért, – míg körülök egy nemzet a másik után, mint elfutott felhő árnyéka, nyom nélkül elenyészik: ők, mintha túl akarnák élni a világot, az időt magát, holt életüket egyik évezredből a másikba viszik... Itt egy kőcoloss, melynek letört feje lábainál hever; amott egy halom, mely összedült templomok romjaiból támadt, fölötte a vad aloe örök tövise kéklik. Túl rajta halmos mező, a mumiák mezeje, melyet ezredek óta meg nem rothadt holt tetemek laknak... Mind megannyi emlékek a föld fiatal korából, mikor még óriásokat tudott szülni a föld, titani testben titani lelkeket, kiknek csontvázait ritkaságai gyűjteményébe rakja az utókor s bámulja azokat. Lesz-e kor, mely minket is bámulni fog?...

A Sphinx nyílt szemüregin át annak üreges belsejébe juthatni. A koponya hátuljában kisedd czella van, akkora, hogy benne egy ember megfér, honnét rejtelmesen készült acusticai csövek vezetnek a száj üregébe, s beomladozott lejárások sötét pinczeaknák rejtekeibe.

Néhány század előtt, midőn ez üreget fölfedezték, abban egy fehér mumiát találtak, egy fehér hölgy tetemeit zöld márvány sarcophagba zárva. A mumia kebléig kemény, égetett cserépbe volt burkolva, mely felhajlott fejéig s összetett kezeit lefoglalá, mindenütt dúsan aranyozott és színeiket meg nem hagyó kék és piros arabeskekkel ékítve. Feje körül a cserép pólára, mint szűzi koszorú, egy sor fehér lepke volt emaillozva, a lepke volt az egyiptusiaknál a halha-

tatlanság jelképe. Az egész mumia erős ambra- és balzsamillattól volt áthatva s arcza vonásai teljesen megtarták egykori kifejezéseket; úgy látszik, mintha csak rendesen aludt volna, az első megszólításra felébredendő, hogy elmondja két évezred alatti álmait.

Gyönyörű fiatal hölgy lehetett. – Más mumiákon oly valami összehuzódottsága, pergamentapintata és sötét cserszine van a bőrnek; – ez fehér volt, mint a tajtékkő és fényesen sima, kiszáradt, de rugalmas és redőtlen, s valami fenséges költői malaszt derengett szelid arcza gyöngéd körrajzain.

Ifjan, nagyon ifjan kellett meghalnia: még homlokán egy redő sem volt, s arcza és egész teste majdnem átlátszó vala. Hosszú, selyemnél puhább és hollónál feketébb hajzat borult gömbölyű vállaira s rendetlenül terült el a leggyönyörűbb idomú kebel halmain. Sokan azt tartják: hogy az ember haja, növényi életénél fogva, a halál után is folyton növekedik. Úgy látszott e mumián is, melynek haja fönt bámulatos gonddal inkább szőve, mint összefonva, alul pedig rendetlenül egymásba összevissza zilálva volt s a koporsót félig benőtte.

A kebel halmai közé pedig ezüst tollú nyíl volt mélyen beszúrva, melynek tollán ó-chaldaei betűkkel e név volt felírva: «SANHERIB».

Sanherib király kegyetlen király volt, nevére a történet jól emlékezik; hát te szelid angyal, mely nevet viseltél? Mily szép világ lehetett kebled édenén belül, midőn azt a halál ily ifjan örökre bezárta? tán szerettél, tán boldog voltál akkor? s a halál ott feledte arczodon a menyasszonyi boldog szendeséget s kétezer év nem mert hozzá nyulni?...

Ébredj föl, oh szelid alvója a hideg túlvilágnak, ébredj föl, a költő teremő szava hí!

Ébredj föl egy perczre, nyisd föl szemeidet, hívd vissza a lelket, melyet ezredek óta vándorolni küldél s mely most tán egy rózsaszínű felhő, vagy egy halavány csillag, vagy egy fehér hattyú költöző lakója. Hallja már a föld ismét szavaid csengését s virágozzék ismét arczod mosolyától.

A halmok, miken most forró fővény sárgul, zöldüljenek ki, s melyek most zöldek, nyiljanak meg és adják vissza halottaikat!

Kik alusznak jeltelen sirokban s végig álmodtak kétezer esztendőt, támadjanak föl!

A tornyok, miknek faragott kövei a földön szétszórva hevernek, emeljék fel újra felleget érő ormaikat! – paloták porticusai álljanak ott, hol most elvadult ligetek zöldellenek; a sivatagon, melyben emberi láb nyoma nem látható, legyen élet és nép!

Legyen úgy, mint volt ezelőtt kétezer esztendővel. -----

II. A Typhon.

Krisztus előtt kétszázhuszadik évet számlálunk. – Egyiptus virágzásban van. – A Pharaók trónján Thyrhaca király ült, a békeszerető.

Tavasza van, a Nilus visszatért évszaki áradásaiból, áldást és virágokat hagyva maga után.

Egyiptus virányain örök tavasz zöldül, s még nem hullott le a fa levele, már új virág bimbózik rajta...

Mi szép voltál te egykor, Mizráim földe, Egyiptom! mi nagy, mi dicső!...

Az Isten, midőn kiűzte az embert paradicsomából, azzal mutatta meg, hogy őt még nem szünt meg szeretni, hogy téged teremte!

Gazdag mezőiden szelid nyájak legeltek – a föld gyümölcsöt és gabonát termett, – a szél vetette, a Nilus megöntözte azokat; az embernek csak aratnia kellett. Tejfel, mézzel folytak patakjaid s egednek mosolya egyik tavasztól a másikig tartott.

Száz város épült határaidon belől, fény és gazdagság hirhedt lakhelyei, miket az utókor bámulva emleget.

Ott volt a gazdag Canopus, melynek alabastrom palotáit aranyozott homlokú oszlopzatok tarták, – ott volt Baboul, az afrikai Babylon, hol a háztetők virágos kertekkel voltak beültetve. Heliopolis, a napnak egészen bearanyozott templomával; a másfél millió lakosú Memphis; a híres Thebae, melynek égetett bástyái száz kapura nyíltak. – Sais a királyi temetővel s azon kőtemplommal, mit négy mértföldnyiről készen vittek oda, – és több számtalan, miknek neveit emberi ajk nem mondja ki többé s miknek kövei felett most a fellah rabszolgák kecskéket legeltetnek.

Távol, a Maeris tava mellett, a Memnon szobrain túl három pyramis áll, három emberkézrakta hegy; oldalaik síma fehér márvánnyal vannak befedve, mely mint óriási tükör veri vissza a nap ragyogását.

E gúlák egyikének csúcsán a szédítő magasban egy nőalakot venni észre, mint halvány geniust, kinek tekintete messze a sivatag határain vész el.

Gyönyörű fiatal leány. Fekete aczélfényű hajfürteit aranypercek szorítják hátul össze tömött nehéz füzérre, egyes kiszabadult fürtökkel a szél enyeleg.

Arcza aranyszínű a lemenő nap sugáraitól, melybe rózsapírt vegyít a szív melege; szemeiben valami átható napheví parázstűz ég, oly összeillő az emelkedett halványpiros ajkak jósejével.

Hosszú fehér öltöny ezüst csillagokkal áttörve fellegzi körül ideál termetét, gyönyörű keblén ezüst talizmánövvel átszorítva, mely öv nem tágabb két férfi-arasznál. Kezeivel a pyramis csúcsának egy szegletkövére támaszkodik, s az alatta szédelő mélységbe mereng le tekintetével. – Körül hullámozó rizvetemények terülnek, mint hamvas-zöld bársony, áttörve a safflor arany szín virágaival; távolabb sötét ébenfa-rengeteg borul a hegyekre, melynek homályából fehér obeliskok nyújtják fel karcsú szobraikat, a dombokat pálmaligetek fedik s messze a kék távolban halvány akáczerdők jelölik a Nilus folyását, mely közülök néhol, mint fénylő ezüstszalag, kivillanik.

A hölgy szemei merészen néznek a lemenő napba, melynek sugárai nem lángolóbbak, mint az ő szemeiből kilövellő sugarak.

Néz, hallgat, mintha mértföldről akarna hallani; fátyolából a szél gloriát csinál feje körül.

A távol Holdhegyek nagyszerű oltárként füstölögnek a halványodó égre.

A messze városokból alig hallhatóan cseng fel a Maneros ájtatos éneke, meg-megszakadva a távolság miatt.

Az ibisek hosszú félkörű csapatokban röpködnek keresztül a napsütötte égen a Nilus partjai felé, egyes bánatos hangokat kiáltva le a magasból, – néha összeütődött szárnyaik csattanása hallik.

Fellege nincsen az égnek, – e föld nem hallja teremtménye haragszavát, a mennydörgést soha; csak áldásait érzi; a Nilust és a napvilágot...

Hirtelen elsötétül a táj, a nap letűnt s rögtön éjszaka áll be, – a szürkület alig tart néhány percig, a földre harmat, az égre csillagok szállanak, míg szerte a helységek kúptetőin egyes őrvilágok gyuladnak ki, – az oltárok tüzei, kék, piros és zöld lángok, fehéres, illatos hálafüstöt lehelve a sötétkék mennyboltozat felé.

Csak messze a keleti láthatáron marad némi világosság, mintha a lybi síkok homokja fénylenék fel s visszfényével elsápasztaná az eget, – világosság és mégis homály mindinkább terjedő, nem mint a szürkület, hanem mintha sárga füstfelleg emelkednék s nőne fel az égre, a csillagokat egyenként kioltogató. Ez rémületes előjele azon száraz fojtó viharnek, melynek átkos neve «a Typhon» – E sápadtság egyre terjed az égen. Csillagok futnak alá.

E halvány éji fénynél, messze a láthatáron két tábor verekedik, csataordításaik messze hallatszanak az éjben. Az egyik kicsinyded tömött phalanx, a másik töménytelen csoport; messziről mint két fekete folt látszanak, a mint egymást hol előre, hol hátra nyomják.

Olykor egyik táborról a másikra fellegek szállanak, nyílak fellegei.

Sokáig küzdenek, az ütközet a késő éjszakába nyúlik. A fehér hölgy a pyramidon nem látszik többé az éj homályától, de hangzik a lég magasából alá varázsigézetű csataének, melyre a távoli szent berkekből az ibisek szomorú egyhangja felelget vissza, s messze, messze a kardok csattogásai.

Éjfél felé a csatazaj lankad. A halálsárga hold feljön. – Már csak egy sereg van a síkon, mely a naphosszú bajvívás után pihenni ül, elnyugszik.

A másik hova lett?...

Némult halottak fekszenek a síkon...

Az égen az ordító Typhon fekete szárnyai látszanak, felhőalakban, viharsebességben!

Lenn pedig a síkon egy lovag vágat, sebesen nyargalva az ütközet tájáról. – Paripája fehér, maga fekete. A dobogás nem hallik, csak a rohanó mén végerőlködését látni. A lovag hallja a magasból alászálló ének hangjait, mindig közelebb ér a pyramidhoz, ott lova összerogyik vele, s ő a gúla egy harántos nyílásán eltűnik.

Nagysokára ismét megjelenik, fenn a pyramid-hegyen, a fehér hölgy mellett; termete óriási, fején rézsisak, tele horpadásokkal; mellét átluggatott rézpánczél fedi, arcza fekete és fénylő, mintha érczből volna öntve, tagjai izmosak, kezében hüvelytelen görbe kard van; homlokáról izzadság, kardjáról vér csepeg.

– Bevégeztem, a mit parancsoltál, – szól fuladt hangon az aethiop, s erejétörten összerogyik a hölgy lábainál.

Tiz sebből foly vére.

– Osiris nagy, – szólt a hölgy, a sebesülthöz lehajolva, s gyöngéden emelé annak fejét ölébe s bársonykezelével végig simította por- és verejtéklepte arczát.

– Hogy vagy, Athániel?

A bainok fölemeli lankadt szemeit s boldogult örömmel rebegi:

– Nagyon jól.

Vére végig csepeg a hölgy fehér ruházatán.

Térdére emelkedik, nagy erős karja reszket, a mint a távolba elmutat vele. – Látod amott a pusztán a sötét foltot? Az Sanherib tábora. – Látod az ég szélén ama sötét foltot? Az Typhon tábora. Az éjjel találkozni fog e két tábor, s a ki Typhonnal találkozik, megrövidülnek esztendei.

– Köszönöm, Athániel, köszönöm! Isis megrövidítendi azért halálod utáni bujdosásod ezred-
 évét. Te nem hagytad az ellent a meroëi határon átkelni, mielőtt a Typhonnal találkozandott, a
 halál angyalával. – Hol hagytad sereged?

– Ott a síkon. Mind ott maradtak. Küzdöttek reggeltől estig, mint az oroszlán, – mostan pedig alusznak, csendesen alusznak. Typhon meleg párnát fog majd rájuk takarni, meleg homokpárnát, hogy a hiénák fel ne keltsék az alvókat.

– Egyedül maradtál?

– Tizezer közől.

– Béke velök. Lelkeik énekhangos madarakba költözzenek, testeik épen maradjanak világ végezetéig. Béke velök, béke velök!

A lég, mintha megértette volna az áldás szavait, langyon ömledezett a leküzdött csatatér felé, hol az ellenséges tábor őrtüzei kezdtek kigyuladozni.

Az aethiop sohajtva szolt: – «Sanherib király 180,000 harczost hoz határainkra».

A hölgy felelé: – «De nem tudja, hogy hányat fog visszavinni.»

– Sanherib király Egyiptus koronáját akarja feltenni fejére.

– De nem tudja, hogy saját koronáját meddig viseli fején.

– Sanherib király zsoldosainak ígérte Egyiptus szűzeit rableányokul.

– De a babyloni özvegyeknek nem ígért férjeket! – —————

III. Asnaphar.

Az ég szemei ragyogtak, ragyogott a fűben is a harmat. Aludt élő és nem élő nyugodtan: a lepke a virág kelyhében, az oroszlán sivár barlangjában s az ember szívében szerelem és harag. Csak néha vetődtek egyes üvöltő hangok e virányhon felé. Talán a Saamiel süvölt, mint a halottakat temeti? Vagy a mocsárok calmusberkeiben ví a Behemoth a szarvorrúval halálos csatákat vagy a vad Hyksos távol kúrthangja volt ez?... Vagy tán csak álom?...

Egy virágos domb tetején feküdt magányosan az ó-világ hét csodáinak egyike, a Sphinx, egy hat ölnyi magasságú bálvány, veres porphyrkőből faragva. Arcza bűvös-bájos ideál nőarcz, keble is nőé, míg többi termete tigrisalakká válik, éleskőrmű, durvaizmű fenevaddá, mely farkával a földet látszik korbácsolni.

A rejtélyes alak, arcztól kebleig, vékony érczlemezzel van bevonva, melynek színe azurkék, a milyen ércz mai időkben nem találhatik, a régiek kék ezüstnek nevezték.

A talapzat, melyen a bálvány nyugszik, tömérdek rejtelmes alakok faragott domborműveivel van ékesítve: szárnyas kigyók, százkezü csodák, emberarczú pillangók s madárfejű emberalakok, köztök néhány, még akkor emlékből élt vízözön előtti alakok: plesiosaurus és mastodon, s felül az alak homlokába vésve egy szárnyas golyó, miknek csodás összeállítása, homályos, ismeretlen ábraképe marad a multak hang- és alaktalan szellemének.

A bálvány oldalai körül vidámszöld robinák nyílnak illatos ezüstfehér virágfürtökben, míg köveire az acanthus kúsztatja fel fényes, kövér levelű indáit. Kétfelől terebély cédrusok sorai vonulnak el mellette s illatos olajfák csoportozati, miknek virága s gyümölcse szent. Köztük a szemérmes mimosa, melynek levelei a szélcsendű légből rezgenek, s a gyógyerejű aloé, mely másutt minden száz évben egyszer, itt minden évben százszor nyit virágot.

A csillagfényben látni ködképét azon roppant templomnak, mely az egyiptusi országisten, Serapis tiszteletére épült, s melyből most csak egyetlen óriási oszlop áll fenn, mely Pompejus oszlopának neveztetik. (Gyanítják, hogy e sorsüldözött hőst ez oszlop alá temették.) Távolabb az est ködében látni a kőoroszlanok sorait, mik egymással szemközt állítva, nem tudni, mi célra alkottatának.

Messze és közel számtalan obelisk és évgnomon, roppant napórák és szentek szentjei lepik el a tért, regényes pálmacsoportok és aloébozótoktól körülzöldelve.

A Sphinx előtt egy meteorhárfa van felállítva: két magas kőoszlop, mire tizenkét diatonicus érczhúr van feszítve, miken a szél keze vagy ábrándos szellemek ujjai játszanak. – Ez oszlopok legtetejökig be vannak fonva a vad jalappa virágtölcséres indáitól.

A hold kiemelkedik hegyei mögül, s a mint első tejvilágát szétönti a tájon, megzendül a léghárfa, könnyű szellő pengeti meg összhangzó húrjait s zeng dalt a tündér világnak rajta, lány remegő, ezer változatú dalt, mit a lég messze elhord és szétoszt a vidéken. A félig világos légből a pálma levele csillog s ezüstszárnyú madarak szállnak ligetről ligetre.

Ezüst pánczélú lovag száll hófehér lovon a síkon keresztül.

Fehér sisakszalagja s lovának fehér sörénye repülnek a légből; alig látszik a fűhöz érni, oly könnyedén suhan; háta mögött nehéz phalanxok sorai maradnak el, fénylő paizsaik megvillannak olykor az éji fényben.

A fehér lovag megállítja lovát a Sphinx előtt. Szép fiatal caucasi vonásain babonás illetődés látszik kifejezve; tekintete oly méla, oly ábrándos, mintha nem is ébren, hanem álmaiban járna.

Kopjája hegyét végig húzza a hárfa húrjain, mik reszketve csendülnek meg ez érintésre, egymásba vibrált hangokon, s lassú, hullámozó utószövegben enyészik el harmoniájuk.

Ez volt a szokott jelhang, melyre a Sphinx homályos félértelmű jósfellelete következék.

– Üdvöz légy nap unokája, Asnaphar! – hangzék édes szelid hang a köcsoda nyílt ajkairól. – Üdvöz légy egy év múlva Babylonia fejedelme, Assurhaddan!... Üdvöz légy Sanherib fia, Asnaphar... – s újól elhallgatott.

A fiatal királyfi, ki még akkor húsz éves nem vala, s kinek honn két idősb testvére maradt, bámulva szállt le a jóslat után lováról s közelebb lépve a beszédes szoborhoz halk, szinte féltett hangon szóla hozzá:

– Idegen istenség, ki a szivekbe és jövődöbe látsz, ne főmre jósold a koronát, hanem add vissza szívem koronáját; ha látsz e szívbe, lásd benne a végtelen szerelmet, mely maga egy világ, tele fájdalommal; ha látsz a jövődöbe, szólj: tündérid legszebbikét, a lilimarczú és napszerű szüzet, kit szívem Egyiptus rózsájának nevez, fogom-e látni ismét? mikor és hol? Fogom-e édes szavait hallani, mik szebbek az Izedek énekénél? mikor és hol?

...A Sphinx nem felelt.

– Oh válaszolj! – rimánkodék a gyermekarczú lovag, szép vonásai könnyörével meg akarta lágyítani a hideg kőarczot. – Chrysanthemumokból ültetek ligetet tájad körül, ha őt feltalálom. Koronádat gyöngyökkel rakom ki, tájad szent lészen, és átkozott, a ki kezét ellened fölemeli.

A Sphinx nem felelt, csak a hárfa húrjai rezzentek meg olykor s távolban az oncák süvöltése hallék.

– Nézd, – kiálta az ifjú királyi büszkeséggel emelve föl arczát, – nézd az őrtüzeket, mik amott a távolban ragyognak. Egy intésem – s büszke arczod a földet csókolja, s idegen bujdosók fogják neveiket omladékod köveibe vésni, és ki tájadra lép, megfogja a tövis s megmarja a kígyó, s nem lesz pusztultabb hely, mint a hol te álltál, nem lesz gúnyszerűbb név, mint a te neved volt. Esküszöm a napra, a ki ősapám volt.

És az ifjú arcza nem volt könnyörgő többé. Benszületett fönség haragja ragyogott fejedelmi arczán, szemei villámok, hangja mennydörgés volt.

– Felelj, vagy légy semmivé! – kiáltá a rémnek s kopjája nyilával végig vágott a hárfa húrjain.

Fájdalmas, örült hangzavarban pattogtak azok szét, s a Sphinx ajkairól mély, fenyegető, kábító zúgás hallatszott, mint egy óriási harang utózúgása, vagy mint egy megrendített érczpalánké; oly félelmes, oly rémleges hang, mintha égből és föld alól jőne egy időben, – nehéz, szívvel érezhető hang.

A paripa rémkedve ágaskodott, szökelt és vadul nyeríte. Asnaphar kábultan rogyott arczczal a földre; még egy perc s a bűvös hang szívet agyon fojtja.

Hirtelen megszakadt a zúgás s édesen csengő hang hallatszék mint az üvegharang zenéje, melynek ütője a szél.

– Nap unokája, Asnaphar! mi ragyogóbb a csillagnál?

Az ifjú újra élni látszék e hangban s lélekre gyúlva felele:

– A szerelem reménye.

- Mi édesebb a méznél?
- A szerelem gyönyöre.
- Mi fájdalmasabb a halál fájdalmánál?
- A szerelem fájdalma.

És hangzék ekkor oly tiszta hangon, minőt csak lélek ajka adhat:

- Nap unokája! Asnaphar, menj hajnal előtt a Moeris jobb partjára, ott a pyramidhoz közel fogod találni kedvesedet, kit Egyiptus rózsájának nevezsz.

S ismét néma lett minden.

- Köszönöm! – szólt szabadult fohással az ifjú assyri s hálateljesen tekintet fel a Sphinx ábrándos, holdvilágsütötte kőarczára, mely nyitott szemekkel bámult le a csöndlakta vidékre.
- Homlokán a kék ezüst diadém ragyogott.
- Mint hasonlít ez arc az övéhez! – suttogá magában elmerengve.

IV. A Moeris szigete.

Melyik király oly gazdag, mint a nap? – Egész országot hint be arannyal, mikor fölébred, – harmatot iszik millió virágból, – száz nemzet borul előtte térdre s imádja benne istenét, és az erdők madarai mind a napot dicsérik, a napnak énekelnek!

Végig tekint a síkon sugár tekintetével, melyből világ és melegség árad, – minden, a mi sötét és a sötétségnek lakója, elbujik előle, s fölébred minden, a mi szép és az Istené. A virágok kinyitják kelyheiket, mézzel kínálva az aranyszárnyú lepét, míg a lég magasából alig látható madárcák zengik alá tündéres ábrándjaikat.

A Moeris tavának felszínét ezüsttel fodrozza a reggeli szellő, mely habfodor között a nap messze elnyúlt képe, mint roppant tűzbálvány fekszik végig.

E tavat emberi kezek ásták, körülötte három stadium s vizeit a Nilusból húzza le mérföldnyi hosszú csatornákon.

Közepén kisdud sziget van, melyen virágzó olajfák berkéből magas gránit-obeliszk emelé föl hieroglyphes homlokát, legcsúcsán koronázott leopard ül aranyozott tripuson.

A víz fölött néha apró repülő halak seregei vetődnek fel, üldözőjüket, a formátlan delphint kerülve s ismét visszahullnak, ha a fehér halászhéja közéjük lecsap.

Az egész ég oly friss kékszínű, az egész föld oly eleven smaragd-zománczú: életet, virág-illatot lehel ég és föld.

Itt e tó partján virágos pálma ernyője alatt várta szellemősenek, a napnak feljöttét Asnaphar. Arany mellvértje tükrétől visszaráyogott annak gyémántképe.

Asnaphar soha sem látta oly ragyogónak a napot, soha oly biborszínűnek az eget, mint most. A szerelem szép rózsaszín üveg, az egész világ hajnalszín mutat rajta.

Levette sisakját, s ős perzsa szokásként a lotus tányérlevelében meggyűlt harmat égből szállt vízával megmosta arcát és homlokát. A nap fölitta arczáról a harmatot és Asnaphar soha sem érzé a nap sugarait oly melegnek, mint most. – Hisz a szerelem szint oly napja a szívnek, milyen Helios a világnak, van hajnala, van éjszakája – ha a nap lemegy: a hold jó fel helyébe; ha a szerelem leáldozik: feljő helyette az emlékezet holdvilága...

...Asnaphar – Sanherib assyri fejedelem fia volt, – mely fejedelem nevét mint isten ostorát éneкли meg a próféták könyve, – kinek királyi pálczája előtt meghajolt minden nemzet s térdhajtásnak és arannak adóját fizette rabszolgadíjúl neki. Syria, Pontus, Palaestina, Media és Egyiptus voltak e szolgatartományok. Ez utóbbi hódolata jeléül két kezest adott Sanheribnek: egy férfit és egy leányt. A férfi az aethiop Sabaco királyi nemzetség ivadéka volt, neve Athaniel, – a leány Amasis király unokája, Jóne, kit a babyloni udvarban egyiptusi rózsának neveztek.

Két évig voltak ők Sanherib király fényes udvarában, hol az idegen rózsabimbó a perzsa királyfi szívében töviseit betördelé. Ekkor a leány kezestársával együtt hazájába visszaszökött.

A szerelem szelid nemtője felett a honszerelem Leviathánja győzött. A királyi szűz hazája rabbilincseit akarta széttörni s eltépé először is szíve rózsabilincseit.

Az egy hazának két rabgyermeké az idegen földön kifejté egymásban a honérzetek ábrándos szenvedélyeit, s a két fejedelmi vér éltét tevé föl, hogy a közhazának vissza adja szabadsága kincsét.

Ah! két ezred előtt jobban tudták érezni e szót: «honszeretet», mint a fölvilágosodás művelt századában; – hon és vallás akkor egy eszme volt, a nép kijelentett vallása ábrándos hitében tartotta fön egységét: csatáiban is istene oltáraiért küzdött, s nem fájt neki úgy a rablánc, mint ha idegen bálvány előtt kellett meghajtania arcát; s e rajoskodás volt honszeretetének poésisa, s maig is él két nemzet emléke, miket a fanatizmus – átkul-e vagy jutalmul? – elenyészthetlenné tett. Egyiknek ismeretlen holt nyelvű imái maradtak, miket nincs többé haragos bosszúálló Isten, a ki meghallgasson s választott népeért mostoha fiaként verje az idegen népek millióit; másoknak pedig holt bálványai maradtak, mihez nincsen, a ki imádkozni térjen.

Mily nyomasztó eszme: meghalni és el nem feledtetni! holttestté válni és el nem enyészhetni!...

...Ült pedig ez időben Egyiptus trónusán Thyrhaca király, a békeszerető, ki soha állatnak húsát meg nem evé, és kinek palotája tele volt pókokkal s más házi bogarakkal, mert nem szívelheté a király, hogy más élő állat ő miatta rövidséget szenvedjen.

Az egyiptusi nép pedig el volt nyomva s a szabadságnak nevét sem ismeré; izzadott és éhezett az istenáldotta földön, s míg egy-egy királyi síremléken évekig dolgozott, megmaradt végfalatját bálványival osztá meg.

Athaniel, ismerve honfiait, a szomszéd rokon Aethiópiába ment sereget gyűjteni, mialatt Jóné, mint Isis papnéja, a Sphinx ajkain rejtélyes jósmondatokkal készíté elő népét a kitörendő zivatarra.

A nép félve hallá az oraculumot s féltében új templomokat építe madárfejú védangyalainak; Thyrhaca király pedig féltében új adót vetett ki a népre, melylyel a közelgő veszélyt lekenyerezhesse.

Végre Athaniel, néhány ezer csatavágyó bajnokot összegyűjtve, kiállt Egyiptus határára s ki-mondta az assyriak elleni hadat, a gyalázatterhes adófizetést bátran megtagadva.

Tetszett ez a népnek, s mindenki sietett – összedugott kezekkel elvárni a dolgok kimenetelét.

A szomszéd rabnépek közt azonban a csatajelszó visszhangra talált, s a hódolatot megtagadva, mind feltámadának a hódító ellen; sok vér kifolyt, utána sok könnyű s mind hasztalan! A félelmes dynasta túlnyomó erővel verte őket vissza, s tűzzel-vassal pusztította végig a fölkelt tartományokat.

Így jött, sírokat és leégett városokat hagyva maga után, Egyiptus határáig. – Vele jött legkisebb fia, Asnaphar is, kit a király, elérkezte előtt két nappal csekély elősereggel az ellenhonba küldött. Örömmel sietett ez oda, mert szerelme híttá; örömmel bocsátá őt a király s még nagyobb örömmel várta a hírt, mely mondani fogja: hogy Asnaphar nem tér vissza többé.

Háromszor látta Sanherib álmában fiát, Asnaphart, trónusában ülvé.

De a sorson nincsen, ki erőszakot tegyen. A királyfi nem találkozott az ellentáborral. – Sanheribre várt az a lybiai homokhatáron azon időben, mikor a rettenetes déli szélnek, a Typhonnak, a chaldaei cabbalistica által órai pontosságra kiszámított időszaka kezdődött.

S ez volt a cél: az ellentábort mindaddig a lakatlan homoksíkon tartani, míg a mirigyterhes forró vihar ott nem lepi. – Úgy lőn; – több napig tartóztatta fel Athaniel kisdud seregével az özönnyi tábor, – serege ott veszett: de másnap utólérte a Saamum szele a győztes tábor, mielőtt ez a távol ligetek ótalmába vethette volna magát.

Az egyiptomi ilyenkor, midőn a halálos szél közelgtét észreveszi, siet ablakai és ajtaja minden nyílásait betömni és szemeit vizes kendővel köti be, s ki nem lép hajlokából, míg a vész át nem dühöngött fölötte. Minden állat, mit az úton talál, a homokba takarja el fejét, s gyakran

ott marad eltemetve. Az ég elhalaványul, a föld fényt kap, a nap elsötétül, a vizek megszűnnek tükröt mutatni, a távolság kék színe sárgába megy át;... jaj annak, ki az eget halaványan, a napot sötétnek látta: nem fog semmit látni többé, néhány nap alatt örökre megvakul. A legiszonyúbb szemnyavalya, az ophthalmia aegyptiaca, ragad rá, melyből csak a halál gyógyítja ki...

Lassú evezőcsapás hangzék a vizekben; a kis sziget felől csigahéjalakú csónak közeledett a váró királyfi felé, egyetlen férfitől kormányozva. Ez Athaniel. Asnaphar megismeré őt s messziről kezével int felé üdvözölve. A csónak felgömbült rostrumára egy messze kitűnő pompás virágszál volt kitűzve, fényes testszínpiros szirmokkal, mik sűrűen egymásra borulva, közepett a legragyogóbb színt játszották, míg a levelek zöldje töben sötét lilaszínbe ment át. Ezt a virágot is egyiptusi rózsának nevezik. Mely évben ez legbujábban nyílik, azon év áldva van az Isten kezétől.

A csónak partot ért. Asnaphar szótlán örömmel nyújtá a kilépő aethiopnak kezét, s mint évek előtt szoká, kebléhez akarta ölelni a régi barátot, hogy szíveik, mint egykor, ismét megérezzék egymás dobbanását; de nem érezheték meg: mindkettőjük keblén a hideg mellvasak érinték egymást.

Athaniel némán, derűtelen arczczal mutatott a csónakra; arcza még egyszer oly feketének látszék, mint egyébkor. Asnaphar belépett s egy taszítással a conchilia tükörsíma vizen sikamlott tova, mint könnyű papirnautilus.

A tó vize mélyen átlátszó volt, mint egy üvegprisma.

Lenn, a napsütötte víz fenekén látni lehete, mint úszik villogó szemekkel az alligator, eltűnve a piros koral-erdők sötétjében; a homokos térek ragyogó csigákkal látszottak behintve, a csónak után aranypikkelyű dorádok serege vonult, sajátságos melancholicus döngést támasztva a víz alatt; míg a sötétebb mélyben rémalakú polypok terjengették százágú karjaikat.

A habok édelegve ringatták a méléző királyfit, ki életében ekkor volt először víz felett (azon időkben még csak az egyiptusiak s a szomszéd poenek ismerték a hajózás eszméjét), még édesebben ringaták a szerelem álmai. – Nézett, nézett a vízbe és gondolá, hogy ha e nagy tó megannyi édességgé válnék, még akkor sem érne fel egy megóhajtott csókkal.

E közben mindig közelebb jött a kisdud sziget, tündérien ismeretlen pompában bontakozva ki a hajnal piros ködéből. A legcsodásabb alakú fák minden nemei képezének körülé keresztül-láthatlan pagonyt, melynek viruló bokrai a sík vízbe meríték csüggő ágait, vegyülve a mélyből felnőtt vadselyem fehér fürteivel s az aaron-virág liliomaival. – A part körül fekete hattyúk úszkáltak aranyszínű pehelyövével karcsú nyakukon; e szép néma állatok oly szelídek voltak. Magányuk nyugalmaiban senki sem tanítá őket az emberarczot félni, szárnyuk sem mozdult, midőn a csónak parti fészkek mellett kikötött.

Mintha tündérföld nyílt volna meg a szemek előtt! Még a lég is éltetőbbnek tetszék itt, mint bárhol az ég alatt, átfülve az ambra és myrrha illatától; ez a millió virág leheletéből egyetlen csodás névtelen fűszerré elegyült atmosphaera szinte csiklandá, izgatá a szívet, s hozzá e csodazene láthatlan madarak hangjaiból, e virágzó tenyészetpompá, melylyel minden ág, minden virágbokor pazaron, gazdagon volt fölkeszítve. Az óriási pálma, mely leveleit a magas napfényben ragyogtatja, s a biborvirágú acanthus, mely annak derekát körülfolylja, a tövig aranyba öltözött amaranth s az égszínű sesam, melynek méztartó kelyhét aranyszárnyú bogarak látogatják, méhek és lepkék egy alakban, – számtalan más, miknek kiveszett fájában emberi szem többé nem gyönyörködik, miket emberi kéz már nem tép le többé. – Mikor még nem volt matrona a világ, hanem ifjú menyasszony: akkor lehetett ilyen a természet!

Apró színes kagylókkal behintett úton vezeté az aethiop Asnaphart a lombok örökzöld árnyai közt egy kerek szabad térig. Hallgatva ment előtte, jóslatteljes arczczal. Ilyen arcza lehet a holt tengernek, mely a lesülyedt város tornyai fölött mozdulatlan pihen, fenekén meglátszanak az elmerült bástyák, a paloták kúptetői s a tornyok hegyei, de hang nem tör fel néma mélységből, sem öröm, sem jajszó, csak holdas estéken hall néha az örvény fölött csónakázó halász csendülő harangszót jőni a víz alól...

A Moeris sziget közepén toronymagas obelisk emelkedett, egyszerű egyenes négyszegű oszlop, tetején a koronázott leopard, oldalai hieroglyphekkel televésve.

Talapzatán keskeny bejárás volt, mely előtt kétfelől két vén czédrusfa állt, illatos lombú ősfái a ligetnek. E bejárást öntött réz csapóajtó zárta, mely Athaniel szavára fölemelkedett, s miután mindketten beléptek, ismét aláhullott.

Hosszú egyenes lépcsősorozat vezetett innét végtelen mélységbe alá, melynek vége a tárgy-talan sötétben veszett el. Egyetlen rézlámpa, mit Athaniel vitt elől, deríte néhány lépésnyi kört a haladók útjára. Lépteik kongtak a visszhangzó lépcsőfolyosón. S perczek mulva csak egy fénylő pontot lehete látni, a sötétség mélyébe elveszőt, a lámpa erőtlen csillagát, mely a haladókkal együtt mindig alább szállt és pislá fényével a végtelenbe tünt el.

V. A catacombák mysteriumai.

Lenn a sík föld alatt, száz ölnyi mélységben, rejtett sikátorok hallgató országa terül; mint túlvilág, olyan ismeretlen. Hosszú, véget nem érő egyenes folyosók, mikre minden oldalról egymást szelő kanyargós tévutak nyílnak; – ki egyszer középük tévedt, soha vissza nem tért. Siket kőtornácok s hangverő termek, miknek oldalai csodás alakokkal vannak kifaragva, – hosszú fülkesorok, mikbe balzsamozott holttestek vannak egyenesen felállogatva – s nehéz márvány sarcophágok, rejtelmes betűkkel, miknek mindegyike egész népesemény; kiáltó színekkel kifestett tornácok; alakok és tárgyak, miknek sem neve, sem célja többé tudva nincsen; s ismét hosszú, sima és üres utcák, miknek zárt végét egy-egy koporsó őrzi, tetején kétszárnyú golyóval; mindig odább változnak a tárgyak: félkörű amphitheatrumok tűnnek elő hajlott boltozattal, falaikra kopasz hárfások vannak párosával szemközt festve, – földalatti utak, melyek pallója alatt a rejtett patak zuhog, melyen keresztül a tengerszem szívja fel az oczeánból vizét; s mindig üvöltő nyílások, mikén át a földgyomor sötétjébe látni, hol a vulkán tüzeiben a földindulás készül s miknek torka halálos gőzt lehel a vakmerőre, ki beléjük mer nézni.

Ilyen volt az egyiptusi hirhedt catacombák egyike, melyről az a monda, hogy a föld alatt a Moeris szigetével, a három pyramiddal s a Sphinnel volt összekötésben. – Beomlott üregek, mikre ezredek mulva akadt a véletlen, mutatják töredékeit e nagyszerű emberi műnek.

Órákig haladt a két fejedelemből egymás után a titkos folyosókon, midőn egy szűk utczaszoroson át egy cizfrára vésett ezüst ajtóhoz jutottak. A kékvilágú lámpa csak egyenként világítja a mellettök elmaradt tárgyakat, s minden a mint feltűnt, ismét elveszett a sötétben. Athaniel szavára ez ajtó is felnyílt s ezen keresztül roppant templomboltozat tárult ki előttük.

Idegen ismeretlen pompája a nagyszerűségnek.

Nem azon nagyszerűség, mit a természet állít elő, melynek látása a lelket fölemeli; hanem az emberi törpe nagyravágyás kietlen, fölfoghatlan erőködése, melynek gondolata alatt a lélek összegörnyed.

Ezek a titáni oszlopzatok, egy-egy bazalt gerendából faragva, a sűrű érczpylonok, s a hosszú architrav, melyen az óriási domb tömör boltozata fekszik. E mindenünnen nyomasztóan alánéző roppantság; e rémítő nagyságú kövek, miknek magas láttára önkénytelenül támad e kérdés, hogy lehetett azt ide le s oda felvinni? az egymásra halmozott csodaalakok, mik merev kőszemeikkel holtan bámulnak le a semmiségbe, s e kétségbeejtő mérhetlenség...

Athaniel, használva társa önkénytelen megilletődését, lassan, észrevétlenül lépett egy, a falból kinyuló acél csőhöz, mely csodás állatfejen végződött, s annak kisdud arany csapját lassúdan elfordította.

Hirtelen, mintha két üstökös csapódott volna össze, iszonyú csattanás hallatszék s villámfény futotta át a templomot, lángra gyulasztva az egész légegyetemet; szikrát hányt minden ércz s a templom oszlopóriásai reszketve csendültek meg a földrázó mozzanatra.

Asnaphar szótlán, eszméletlen terült el a márvány padozaton.

Mire föleszmélt, egyedül látta magát végtelen ködsíkság közepett. Kietlen volt a sík és láthatártalan, minő csak álomlátások tájképe lehet, a tébolyító távolban látszék magányosan pusztán a Sphinx. (Az egész tünemény az egyiptomi bűvészet káprázata volt, tán sűrű kámforgőzre vetett laterna magikai csalkép?) Egyszerre úgy tetszék neki, mintha a Sphinx közelebb, mindig közelebb látszanék, a körrajzok nagyobbak, határozottabbak lőnek; néhány perc s a csoda alig egy nyíllövésnyire látszott előtte, nőarczával mosolygóan tekintve a királyfira. –

De e mosoly irtózata a vért állítá meg ereiben: a mosolygó rémkép arcza ugyanaz volt, melyet kedvese, az egyiptusi rózsza viselt, minden vonás, maga e mosoly is szakasztott mása az övének... S hozzá a tigristermet. Mintha mondta volna neki e rémkép: Jer! hittál, ölelj meg. Én vagyok kedvesed. – Még közelebb jött. Már csak lépésnyire állt előtte, midőn Asnaphar kétségbeesve, mint ki a halál megsemmisítő karjába rohan, ölelve kitárt karokkal, de elfordított arczczal dült felé. – E perczben minden eltűnt: a puszta képe és a bálvány, s Asnaphar megigézve, kábultan hullott le; – de nem hullott a hideg mozaik padlatra, hanem hullott kedves, dobogó kebelre, hévvel ölelgető karok közé, s érze ajkán édes, édes csókot, s érze szívében édes, édes gyönyört. Kellett-e, hogy felnyissa szemét, megtudni, kit ölel? Nem mondta-e meg neki szíve; hogy az a megnyílt rózsabimbó? Kellett-e, hogy hallja, ki ölelte őt fel? nem mondta-e a felszivott csók bűvös édessége adójának nevét?

– Asnaphar! – hangzék az üvegharmonika hangján édes női szózat, s midőn a királyfi felveté szemeit, csillagokkal találkozott pillantása, páros szemcsillaggal. Könnyű fehér öltönyében, omló hajfürtökkel térdelt mellette az egyiptusi rózsza, az ébredő arczát kebléhez szorítva. Hová lett ez arczról a vést jósló ígézet, e szemekből a halálnak parancsoló erőszak? A szerelem visszafoglalá azon birodalmát, mérhetlen szerelem szólt minden vonásból.

Ah! kétezer év előtt istenség volt a szerelem; a hány szív dobogott, annyi világot teremte egy szavával; áldott, üdvözített, felmagasztalt, szent volt a gyönyör, szent volt a fájdalom, mit a szívbe oltott; ha volna még szava az emberi nyelvnek, leírni e magas szellem képét: e szó volna a szerelem kihalt jelképének hideg mumiája.

– Örökre enyém vagy; sem élet, sem álom tőled el nem választ; lelkemhez nőtt lelked; ha ezt kitepned, éltém is vele menne. Enyém vagy az Isten előtt!

– De melyik isten előtt? – kérdé halkan komolyan Isis papnője, az egyiptusi szűz. Az én imámat Osiris hallgatja meg, a tiedet Ormuzd. Te a babyloni tűz előtt térdepelsz s annak mondasz esküt; én a nap fényében azt a magas lelket tanulom imádni, ki széttépte magát, hogy szelleme atomjaiból embereket alkosson. A te oltárodon kialszik a reszketeg naphtaláng, s akkor hol van az isten, ki fogadásodat meghallá? De az én oltárom a magas menny boltja, melyen az örök nap soha ki nem alszik. Esküdjél az én istenemre.

– S nem egyenlően süt-e a nap minden népre?

– De melyik nap? Az-e, mely a lybi homokon eltévedt utast szomjával öli meg, s az átkozott határt virágtalanná égeti? vagy az, mely a meroëi hegyek mögül kel föl s virágot idéz föl a szikla ormáról s a mély vízfénékről?

Asnaphar nem látszott érteni a kérdést. Jőne szeliden takarta el kisdud kezeivel a királyfi szemeit, s midőn levette azokat onnét, ismét a bűvös sík állott előtte, be nem látható végével; – a tájon szürkület ült; jobbról lassúdan emelkedék föl haragos tűzű vérvörös napgolyó; izzó fényében meglátszanak Babylon nagyszerű falai, a függő kertek; az aranyos mausoleumok és tömör bástyák, míg a láthatár tulsó felén alig kivehető körrajzokban látszott Memphis, Egyiptus királyi városa. A vérvörös nap az eget és földet is ily színűre festé s magasra szállt, midőn hirtelen a balsó láthatáron fekvő Holdhegyek mögül ragyogva kelt ki egy másik nap. – Két nap egyszerre egy égen, s tündöklő fényt lövelt szét a mindenségbe, melytől az saphirját, a föld smaragdszínét kapta vissza; az ellennap pedig, sugarait veszelve, mint izzó érczgolyó fénylett rövid perczig, azután a háta mögött kelt felhők sötétébe visszahanyatlott, míg az egyiptomi nap, hogy még a felhőket se hagyja sötéten, gyönyörű szivárványszalagot vont rajtok keresztül.

– Így fog elveszni Assyria napja Egyiptusé előtt! – hangzék e közben mysticus szózat, mely mintha a terem minden szegletéből jőne, szerte visszhangzott s rezegve enyészett el a messze folyosókon, utóhangjaival a fátyolkép is eltűnt, s Asnaphar ismét a templomi teremben találta magát, körülbámulva a merev kőcolossoktól.

Majd halla hangokat a csodás túlvilágból, andalító zenét, melynek változatain a meglepett lélek élvezte fél álomba merül; csodák jelenései válták fel egymást előtte magikus rendszerben, miket a fejénél ülő leány, mint szellemországok koronás királynéja, idézett elő szeme intésével.

Fanatikus czélja volt a leánynak, kedvesét egyiptusi istenei előtt látni arcra borulva, élve vagy halottan!

Megmutogatta neki a magia csodatételeit, a cabbalistika rejtett jóslathatalmát; mutatta neki egy magas aknanyíláson át a delelő holdat, a bűvésztükörben ezerszer nagyítva, az örökké égő lámpát, az örökké ép mumiákat, a föld rejtett gyümölcsseit, mik ölnyi mélyen vegetálnak a föld színe alatt; az eleven víz erejét, mely a föld magasáig szökik, s a mesés kigyónövényt, mely virág és állat egy alakban. Elmondá neki a lélekvándorlás mély mysteriumait.

– Mily örökszép költészet él e hit eszméjében: lélekköltözés! ezredekre nyúló öntudatos élet, jutalma vagy büntetése az emberalak érdeme s vétkeinek. Mily magasztos eszme: kinek emberalakjában a lélek meg nem fért, ki nyomva, rabbá teremtve volt, mint ember: holta után az mint oroszán fog élni, haragja ordításával ijesztendi a gyáva tömeget, s mennyire hangja elhat, királyának fogja ismerni a sivatag! Mily vigasztaló hit a börtön rabjának, hogy ha testét lerázza magáról, fehér hattyúvá lesz, repülni fog, bérczek és tengerek felett, országról-országra szalad szárnyaival, s úszni a víz tükrén délczegen, szabadon! Mily édelgő ábránd, ki most hévvel szeret, hévvel és kínosan: holta után tán arany méhhé lesz, virágról-virágra szálló, mézező szelid méh, s esténként azon virág kelyhében fog alunni, melybe szeretőjének lelke költözött, s mily boszúálló igaz nagy gondolat, hogy a zsarnok, ki most népeket tapod el, s gyönyörködve nézi a más siralmait, örül az átoknak, mit fejére szórnak, ha e szívtelen lény lelke egy pondróba fog majd átköltözni, vagy egy futó nyúlba, egy néma féregbe, melyet felrúgnak, üldöznek, melyre rátapodnak, s melynek hangja sincsen, megtorolni az emberadta kint, s ha e féreg, melytől undorodva fordul el az emberarcz, mely a porba építi házát, a porból keresi silány táplálékát, – ha tiport féreg emlékezhetik arra, hogy ő egykor népeknek parancsolt, biborban, aranyban járt, s milliók végfalatját nyelte el egy lakomán, lehet-e ez emlékezetnél, ez öntudatnál iszonyúbb megtorlás magas vétkeiért?

Asnaphar ámulva, reszketve hallgatá a beszédes leány mystikus szavait.

A templomon átderengő ismeretlen eredetű világ (tán a villanyos lég világa?), annak csodásan izgató mágneses bűvereje, a látott csodák változatos képe, a megragadó értelmű mysteriumok, mélység és magasság egy eszmében, a rábeszélő szavak bűvereje, de leginkább a szerelmes szempár édes magiája, oly felmagasztosult izgasba hozták ifjú phantastikus lelkét, hogy elfeledve mind, mit eddig érte, a mit eddig tudott, szíve új világot, új életet talált, elszakadtat a régitől, melynek emlékét elveszté: mintha egyik csillagból a másikba költözött volna.

Még nem kelt újra a nap, midőn az assyri király fia Osiris oltárára téve a virágáldozatot s annak esküvék meg, hogy bárhol legyen is, csatában, viharok között, trónon vagy a sírban, Egyiptus rózsájának emléke szívében vele lesz.

VI. Sanherib.

– Föl, föl a földgyomor csodás rejtekéből! Hagyjuk a sírokat az élten túllévőknek; a föld alatti éltet nem ember hatalma igazgatja. Föl! látni az égnek szabad végtelenjét s hallani az életnek megszokott zaját. Más élet, más világ van ott a föld alatt, mint mely fölötte zajg. Ne hidd, hogy a sír alatt nyugosznak. Őrizkedjél azokról beszélni, mik ott alant vannak. Mosolyogj, ha róla kérdeznek; voníts vállat, de meg ne tagadd létüket, nehogy évek múlva, ha sirodából egy új lakó miatt csontjaid kihányják, arczra fordulva találjanak koporsódban s alvó éjjelenként némán zörgetni járj a nem hívők ablakán, bizonyosságot tevő a túlvilági létről. Légy néma és félj.

*

– Minő zaj lepte el Egyiptus határait? Mit ostromolja az eget e fegyveres csorda csataordításával?... Ásd sirodát, veszendő nép, és némulj el! Teremtőd földén jársz! Mit sötétíted el a napot nyilak fellegével? Napok jönnek, s nem lesz szükséged árnyékra, hogy hideg légy; hallgatni fogod, mint beszélnek feletted a viharok s a sivatag vadai, s nem fogsz belészólni beszédeikbe; feletted a mulandóság tövisei zöldülnének ki, virágozni fognak és elasznek; kíváncsi gyermekek virágot fognak tépni sirodáról, s nem tudandják, hogy az teneked fáj... Mit ostromlod az eget csataordításaidal, mit sietsz a földet vérrel itatni? könnyörögj inkább neki, hogy legyen irgalmas ítélőbirád s fogadjon keblébe, s ne engedje, hogy a szelek hamvaitat egyik tengerpartról a másikig elhordják!

Ki vagy te törpe, ama koronázott fővel?

Kinek intésére százezerek hullanak a porba, százezerek hullanak a sírba...

Kinek kezébe játékul adatott a népek élete, boldogsága és szabadsága, hogy legyen mivel mulatnod lelked, mely meztelen marad, mint a többi, mikor azt a haldokló ajk az őszi ködbe kileheli.

Aranyat eszel-e, vért iszol-e rá, hogy országokat rabolsz ki, népeket gyilkolsz le ember!?

Nem ura vagy te a halálnak: rabszolgája vagy neki, csak oly rabszolgája, minő a dögvész, a földrengés, az éhhalál és a viharok, mik szétküldetnek a világot pusztítani, s ha megtevék munkájokat, elenyésznek.

Mennyezetes trón, aranykerekű harczszekerek, nyerítő paripák, bíborszín lobogók, vérrel és arannyal pompázó bérgyilkos csorda, körül leégett városok, eltiport mezők, vérrel hömpölygő folyam, lánczra fűzött rabnők és gyermekek fájdaloméneke, fogadott dicsérők magasztalásai, éhsanyarta arczoktól bámult orgiák, szolgaság aranyba vagy rongyokba takarva. Ime ez Sanherib királynak tábora. Dicsőség Sanherib királynak! – ordítja százezer ajk. – Dicsőség a királyok királyának e kerek földön! – És a vezér fennül az aranymennyezetes királyi széken.

Ki mondja meg, hol volt e királyi szék valaha felállítva? Mi maradt meg belőle egyéb, mint az átkos emlékezet.

*

Sanherib áthozva seregeit az egyiptusi határra, miután a Typhonnal kétszer találkozott, Memphisnek fordulva, egy alkonyatkor azon téren ütött éji tábor, melyről egyfelől a Memnon szobrai, másfelől a Sphinx meglátható.

Mielőtt a nap leáldozott volna, szekérébe ülve, a csoda elé vitette magát és seregét körülállítva kevély-elbizottan megszólítja azt, hogy mondjon neki szerencsejóslatot jövő harczaihoz.

– Hízelgő szót mondj meghódítódnak, ellenhoni bálvány! vagy a porba hajtod meg arczodat előtte. Reszkessen kőajkad, midőn Sanherib nevét kimondod.

– Sanherib! – kiálta a csoda erős csengő hangon, – egyedül térsz vissza, a honnét eljöttél...

...Mint ki a zajos álomból mély csendre ébred fel, félelmes hallgatás futá át e szóra az egész tábort. A király legbátrabb bajnokait sápadozni látta.

Megdobbant a páncél alatt a szíve. Félelmet soha sem ismert; megszoká önmaga lenni a világnak legnagyobb félelme; de jól sejté, hogy egy baljóslat leverő hite képes lehet a kivívott győzelmi trophaeust a diadalmaskodó kezéből kivenni.

– Köszönöm jóslatod – szólt gúnyos magassággal a király, – most én fogok neked jövőndőt mondani... Pusztulni fogsz a föld színéről, ledölsz, arczoddal a port csókolod meg, egyik követ silány alkotmányodnak keleten, másikat nyugaton fogják megtalálni, és senki sem fogja tudni, hogy hol és mi voltál. Mit én megjövőndölék, azt én beteljesítem, Ahrimanra esküszöm, a sötét Ahrimanra, s akkor légy rajta, hogy a tied is teljesüljön, s addig is vedd jutalmadul e játékszert. – S ezüst tollú nyilat vetett tegzére, *melynek tollára neve volt bevésve*, s azt a Sphinx nyitott szemén át belötte. Az íj pattant, a nyíl süvöltött; de utána éles fájdalmas sikoltás kiálta fel a Sphinx ajkairól, ijesztő siko, nehéz, siket nyögésben végződő. Rá lehetett ismerni, hogy ez halálsikoltás, halálnyögés vala.

S még nem enyészett el a nyögés, midőn azt a legiszonyúbb kínordítás váltotta föl, minő a fiasosztott oroszán ordítása lehet, hangja a határtalan kétségbeesésnek, az átoknak, az égő fájdalomnak, mely a Sphinx ajkain át rémségesen elváltozva, mint ismeretlen pokolcsoda bőgése üvölte fel, átokkal és férfisirás keserű hangjával keverve.

– Halálnak átka rád, s minden népeidre, vérévő szörnyeteg! Pusztulás lepje meg országodat és koronád törjék darabokra! Kígyók jelenjenek meg trónod előtt, vakmerő fejüket arczodnak emelve; a holtak lelkei járjanak fényes nappal városod utczaiban, *önvéred ígyék véredből* s átkozzon meg tőle, s áldás legyen a fűvön, mely a te palotád szétszórt kövein fog teremni!...

S újra hangzék halálos ordítása a köszörnyetegnek, mely végig üvölte a megrémült hadon, mint az itéletnapi harsonának hangja, mely halálítéletet mond az élőknek, feltámadást a holtak hamvainak. Később fájdalmas, szenvedeteg hörgéssé gyengült e hang, majd végkép elhallgatott.

Valami járványfélelem fogta el mindenki szívét ez átokjóslat után. Nyugaton a nap haldokolni készült; oly halvány volt világa, mit ez arczokra vetett, vagy tán ez arczok voltak halaványok?

Maga a király is reszketve kapott koronájához, reszketve burkolá magát bíborpalástjába; de sem a korona, sem a bíbor nem bírt fényt vetni elsápadt arczára. Csupán a Sphinx homloka ragyogott haragos alkonyati pírban...

– Mielőtt a hajnal sugarát látnátok, – szólt népéhez a király, – e bálványt széttörve szórjátok a porba!

Mielőtt a hajnal sugarait látnátok?...

De a következő hajnal sugárait senki sem látta meg azok közül, kik e parancsot meghallák!...

VII. A fehér mumia.

Mély csend volt, minő sírokban szokott lenni. Asnaphar a catacombák rejtekében maradt. Fönn nap és ott éj válták föl egymást, míg ő alant bűvös álomtól leigézve aludt és álmodott mennyei álmokat.

Fölötte nap és éj, élet és halál válták föl egymást; ő pedig a holtak országában aludta álmait. S tán lehetett ismeretlen varázshatású szer, mely évekig tartó álmokat adhatott, – halált, melyből még az élet visszatér? Egyedül volt. Lábai előtt kisdud sárlámpa pislogott, a föld alatti templom sötét boltozata hallgatva terült el felette. A sárlámpán kívül minden aludt, az is olyan volt, mint temetőn a bolygó lidérczfény.

Hirtelen, mint kit benről kígyó szúra meg, ijedten riadt fel álmából Asnaphar. Azt álmodta, hogy kedvesét, a fehér leányt, nyíllal keresztüllőtték, éles ezüstnyíllal. Remegve tekint szét; még hallá az ideg csengő pattanását, a nyíl sivítását s a halálos sikojt, – de nem látta semmit, csak a némán rábámuló kő-titánokat s a lábainál pislogó mécset. Fölkelt. Alig álla lábán: a multak eseményei tarkán zajlottak át agyán, alig hagyva kiválasztani a valót az álomból.

Menni akart. Tántorogva kereste az ajtót, végig tapogatva a körülálló hideg bálványokat, de sehol sem akadt rá: fal volt mindenütt és faragványok, köröskörül hideg, nyílástalan falak, fönn merev boltozat, alant a padlat mozaikja, sehol nyoma az ajtónak, melyen át idejött.

Kétségbeesve karolta át a néma bálványisten lábait, kinek idegen nevére esküdött s kiért apái istenét megtagadta, – s kérte a szabadulást. Másik pillanatban pedig összeátkozá azt s arcra vetve magát, siratta az álmod, melyben kedvesét ölelte, s melyben kedvesét megölve látta.

Midőn újra fölveté szemeit, a síri mécsvilágnál egy magas fekete alak állt előtte. Egy ércszobor, ki szemeit nem akarta levenni róla. Athaniel volt. Sötét volt rajta minden, csak ajkai voltak fehérek és hajfürtei. Asnaphar bámulva nézett rá. Azt hitte, hogy évtizedeket álmodott keresztül tegnap óta, melyek Athanielt megőszíték. Pedig az egy pár perc volt, mely a hős fürteit fehérre festette, egyetlen átkos irtózat percze.

Az aethiop némán inte neki, hogy kövesse. Egy bálvány háta mögött rejtett csigalépcső kanyargott föl a magasba. Athaniel vevé a lámpát, s Asnaphart a meredek lépcsőkön felvezetve, rövid óra múlva halvány napvilág kezdé világítani útjokat, melyhez mindig közelebb jutva, utóbb egy kisdud czella torkolatához jutottak, – itt Athaniel hátra maradt s némán elfordulva, előre bocsátá a királyfit. Két gömbölyű nyílason süttött be a kisdud üregbe az épen hajnalodó nap. Künn a Memnon szobrainak üdvözlő hajnaléneke hangzott a csöndes légben, mit szellő sem zavart. A czella közepén zöld márvány-sarcophag volt, melynek ágyában mosolygó fehér arcú hölgy mumiája feküdt, a rá sütő napsugár pirján keresztül fehérlett rajt a halál színe. Hideg tetemei ambrával illatoztak, szemei le voltak örökre csukódva. Beszédes ajkain nem egy halál, egész országa a halálnak látszott uralkodni.

Néma kétségbeeséssel hullott keblére az assyri ifjú, de Athaniel eltolta onnét, mély, keserű hangon mondván a vőlegénynek:

– Éltében a tied volt, holtában enyém.

E szavain kívül egy hang sem árulá el soha, sem azelőtt, sem azután, Sabaco utolsó ivadékát, hogy az egyiptusi rózsát mily forrón szerette!...

S ezzel odavonta Asnaphart az ablakok egyikéhez, melyek a *Sphinx szemnyílásai* voltak, s ki-nézetett vele.

Iszonyú ítélet képe látszék ott künn. Egy egész tábor, mely halva fekszik.

Csoportok, mik egymást ölelve tartják, ölelve és mozdulatlanul, vértess, sisakos bajnokok, félig a homoktól eltemetve, arczaikat és pánczélaikat a nap fénye süti. Iszonyú kínok rángásai közt kimúlt tetemek, vérezetlen csatamező, egymás hegyébe hullt holt alakokkal, miknek égre emelt arczán s nyitott száján most is látszék az átok, melylyel utolsó lélekzetöket kifúvák; szerte az üresen maradt sátorokat fölforgatta a keresztüldühöngött vihar.

Egyetlen éjszakán száznyolczvanezer élőtt tett halottá az öldöklő angyal, mint ezt a próféták könyvei s a történetírók szavai bizonyítják.

– Ki tette ezt? – kérdé lélekzsibbadozva Asnaphar.

Athaniel odavezette őt halottjához, s némán mutatott a nyíltra, mely annak kebelébe furódott, Asnaphar elolvasá a nyíl tollára írt nevet. *És a história azt mondja, hogy Sanherib királyt saját gyermeke ölte meg.*

Asnaphar egy év múlva Babylonia trónján ült, királyi neve lőn Assurhaddan, – a krónikák mondják, hogy idegen isteneket vitt be Babylomba s ezért az assyri birodalomnak utána el kelle pusztulni.

*

A lelkek órája üt. Menjetek alunni.

Menjetek vissza sírjaitokba, omoljatok porrá. Legyetek elfeledve.

Ragyogó városok, virággazdag mezők, omoljatok le, legyetek sivataggá.

Kik aludtatok jeltelen sírokban s végig álmodtatok kétezer esztendőtt, aludjatok tovább...

Rémlő elmúlt idő, csodatitkaiddal, menj vissza a sírba; mit az elfeledés számodra megásott; vidd vissza magaddal árnyékországodat.

Enyészs el tünemény! – Légy köddé és oszolj szét.

...Az enyészet szelleme ül a sivatagon.

*

...Hosszan, szélesen körül kietlen, halomtalan a tér.

...Sehol egy fa, sehol egy virágos domb, sehol egy oázis... Mindenütt, merre szem lát, halott-sárga fővénytenger terül.